

Oboznamovanie sa prísediach s utajovanými skutočnosťami a právo na zákonného prísediaceho¹

Lay Judge's Authorisation for Acquaintance with Classified Information and the Right to a Lawful Lay Judge

Adam Valček²

študent, Paneurópska vysoká škola, Fakulta práva

Anotácia

Príspevok identifikuje právny základ pre oboznamovanie prísediaceho sudcu s utajovanými skutočnosťami. Poukazuje na nejednotnú prax prvostupňových súdov pri jeho identifikácii. Formuluje názor, že prísediaci sú oprávnení pristupovať k utajovaným skutočnostiam bez previerky a to iba na základe vyhlásenia o mlčanlivosti a poučenia. Podmieňovanie prístupu previerkou je v napätí s právom na zákonného sudcu a ochranou nezávislosti a nestrannosti súdu. Špeciálne v prípadoch, ak prísediaci má rozhodovať o záujmoch spravodajskej služby, ktorá sa na previerke podieľa. Príspevok však pripomína nedostatočné garancie inštitucionálnej nestrannosti a nezávislosti prísediaceho, čo je z hľadiska prístupu k utajovaným skutočnostiam problematické.

Annotation

This paper examines the legal basis for authorising lay judges to access classified information in criminal proceedings. It identifies inconsistent practices among first-instance courts and argues that security clearance should not be required. Instead, a declaration of confidentiality and formal instruction should suffice. The article contends that conditioning access on clearance is incompatible with the right to a lawful judge and may undermine judicial independence and impartiality, particularly where the intelligence services involved in the clearance process are also parties to the case. The article also highlights the lack of institutional safeguards ensuring the independence and impartiality of lay judges, raising concerns about their role in criminal proceedings involving classified materials.

Kľúčové slová

prísediaci, utajované skutočnosti, bezpečnostná previerka, právo nebyť odňatý zákonnému sudcovi, nestranný a nezávislý súd zriadený zákonom

Key words

lay judge, classified information, security clearance, right to the lawful judge, security of tenure, independent and impartial tribunal established by law

¹ Príspevok zodpovedá právnemu stavu k 28. 2. 2025.

² Autor je prísediacom Mestského súdu Bratislava I. Prípisom zo 14. 12. 2022 bol Okresným súdom Bratislava III požiadaný, aby sa vyjadril, či dáva súhlas na vykonanie bezpečnostnej previerky IV. stupňa s tým, že po jej vykonaní by bol zaradený do senátu 46T, ktorý prejednáva obžalobu na obv. Ing. Ivana Lexu a spol. Autor sa prípisom z 12. 1. 2023 k požiadavke súdu nevyjadril a poukázal na súvislosti, ktoré sú predmetom tohto príspevku.

Úvod

Tento rok v auguste uplynie tridsať rokov od zavlečenia Michala Kováča ml. do cudziny a v apríli uplynulo osem rokov od zrušenia rozhodnutia predsedu vlády SR z 3. 3. 1998 o amnestii, ktorého časti bránili trestnému stíhaniu pre činy súvisiace so zavlečením. Po rozhodnutí Ústavného súdu SR (ďalej len „ÚS SR“) o súlade³ uznesenia Národnej rady SR o. i. derogujúceho časti rozhodnutia o amnestii, na Okresnom súde Bratislava III obživila trestná vec obvineného bývalého riaditeľa Slovenskej informačnej služby (ďalej len „SIS“) Ing. Ivana Lexu a ďalších pre skutky právne kvalifikované ako zneužívanie právomoci verejného činiteľa, zavlečenie do cudziny, vydieranie, lúpež a nadržovanie. Vec prejednáva senát zložený z predsedu – sudcu z povolania a členov – dvoch prísediacich sudcov z radov občanov.

Niektoré nedostatky inštitútu prísediaceho sudcu z radov občanov sú všeobecne známe⁴. Trestná vec obv. Ing. I. Lexu a spol. však zviditeľňuje špecifický, dosiaľ nepreskúmaný aspekt tohto inštitútu. Ide o otázku právneho základu oboznamovania sa prísediaceho s utajovanými skutočnosťami (ďalej tiež „utaj. skut.“). Viaceré obvinené osoby totiž podľa obžaloby⁵ prokurátora Krajskej prokuratúry Bratislava boli v čase spáchania stíhaných skutkov príslušníkmi SIS a obžaloba uvádza, že na spáchanie skutkov použili prostriedky SIS. Vzhľadom na tieto okolnosti sú obsahom súdneho spisu utaj. skut. stupňa utajenia *Prísne Tajné*.

Okresný súd Bratislava III do 31. 5. 2023 nezačal hlavné pojednávanie vo veci. Neučinil tak ani Mestský súd Bratislava I (ďalej len „MS BA I“), ktorý je vo veci miestne a vecne príslušný od 1. 6. 2023. Predseda príslušného senátu totiž trvá na tom, že prísediaci sudcovia z radov občanov musia podstúpiť bezpečnostnú previerku IV. stupňa, aby mohli byť zaradení do senátu, ktorý prejedná túto obžalobu. Súd však momentálne nemá k dispozícii⁶ dostatočný počet prísediacich s osvedčením podľa § 26 ods. 1 zákona č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZoUS“).

V tomto príspevku poukazujeme na rozdielnu prax prvostupňových súdov vo vzťahu k uplatňovanému právnomu základu oboznamovania sa prísediaceho sudcu z radov občanov s utaj. skut. Niektoré sudy považujú prísediaceho za tzv. ďalšiu osobu podľa zákona č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok (ďalej len „Tr. poriadok“), ktorá je oprávnená oboznamovať sa s utaj. skut. bez osvedčenia. V príspevku ponúkame argumenty, ktoré podporujú správnosť takéhoto postupu, ale pripomínáme aj riziká, o ktoré sa môžu opierať jeho kritici.

Právnym základom je vyhlásenie o mlčanlivosti s poučením

³ Nález ÚS SR z 31. 5. 2017, sp. zn. PL. ÚS 7/2017.

⁴ VARGA, V.: *Prísediaci – ozajstná porota alebo zbytočná prekážka plynulosti trestného konania*. [online]. Právne listy. Publikované 03. 06. 2016. [cit. 2025-03-26]. Dostupné na:

<<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a496-prisediaci-ozajstna-porota-alebo-zbytocna-prekazka-plynulosti-trestneho-konania>>. Tiež ŠIMÍČKOVÁ, J.: *Predseda súdu David Lindtner otvorene kritizuje: Je to socialistický prežitok*. [online]. Publikované 02. 07. 2019. [cit. 2025-03-26]. Dostupné na:

<<https://plus7dni.pluska.sk/domov/predseda-sudu-david-lindtner-otvorene-kritizuje-je-to-socialisticky-prezitok>>.

⁵ Obžaloba prokurátora Krajskej prokuratúry Bratislava z 27. 11. 2000 podaná proti obv. Ing. Ivanovi Lexovi, JUDr. G. V., CSc., Mgr. R. B., JUDr. M. L., P. S., R. K., I. K., Mgr. M. H., Ing. L. K., Ing. M. L., M. Š., J. Z. a I. M.

⁶ BURČÍK, M.: *Na budúci rok uplynie 30 rokov od únosu prezidentovho syna. Prečo sa proces stále nezačal*. [online]. Publikované 26. 12. 2024. [cit. 2025-03-26]. Dostupné na: <<https://domov.sme.sk/c/23428123-na-buduci-rok-uplynie-30-rokov-od-unosu-prezidentovho-syna-preco-sa-proces-stale-nezacal.html>>.

Podľa § 35 ods. 2 ZoUS, v rozsahu nevyhnutne potrebnom na jej využitie, bez vykonania bezpečnostnej previerky sa môže oboznámiť s utaj. skut. „aj obvinený, jeho obhajca a ďalšie osoby podľa osobitného zákona“.

K ustanoveniu prislúcha poznámka pod čiarou ¹⁶⁾, ktorá odkazuje na § 201 ods. 2 zákona č. 141/1961 Zb. o trestnom konaní súdnom (trestný poriadok) v znení účinnom k 1. 5. 2004. V súčasnosti mu zodpovedá znenie § 250 ods. 2 Tr. poriadku. Ide o ustanovenie, ktoré, v prípade vylúčenia verejnosti z hlavného pojednávania (ďalej len „hl. poj.“), umožňuje súdu povoliť prístup naň (i) jednotlivým osobám z dôležitých dôvodov a/alebo (ii) dôverníkovi/m obžalovaného. Ak bola verejnosť vylúčená pre ochranu utaj. skut., dôverníkom môže byť iba taká osoba, proti ktorej súd nemá výhrady. Pred rozhodnutím o prípadných výhradách si súd vyžiada stanovisko prokurátora. Ak je verejnosť vylúčená pre ochranu utaj. skut. a obžalovaný si zvolí dôverníka, ku ktorému súd nemá výhrady, tak jeho poučenie vo vzťahu k povinnosti zachovávať mlčanlivosť o utaj. skut. vykoná predseda senátu⁷.

Vzhľadom na informačnú hodnotu poznámky pod čiarou a jej nenormatívny charakter⁸ však pripadá do úvahy, aby sa bez osvedčenia oboznámili s utaj. skut. aj „ďalšie osoby podľa osobitného predpisu“, t. j. ďalšie osoby podľa Tr. poriadku, teda aj príslušní sudca z radov občanov a nielen dôverník obžalovaného, resp. iná osoba, ktorej prístup na hl. poj. bol povolený z dôležitých dôvodov. Niektoré sudy⁹ preto práve z ustanovenia § 35 ods. 2 ZoUS vyvodzujú právny základ pre oboznamovanie sa príslušného s utaj. skut. bez osvedčenia.

Na § 35 ods. 2 ZoUS nadväzujú ustanovenia § 161 a § 247 ods. 6 Tr. poriadku. Ak je zrejmé, že sa na hl. poj. budú prejednávať utaj. skut., čo vyplýva najmä z toho, že súčasťou spisu je utajovaná príloha, ktorej súčasťou je dôkaz, ktorý navrhuje niektorá zo strán vykonať¹⁰, predseda senátu najneskôr po otvorení hl. poj. poučí sudcov, príslušných a ostatné osoby, ktoré sa zúčastnia na konaní o zásadách utajenia a právnych následkoch ich porušenia. Na poučenie nadväzuje podpísanie písomného vyhlásenia o mlčanlivosti. Súd je povinný bez meškania informovať Národný bezpečnostný úrad (ďalej len „NBÚ“) o takomto poučení a podpise vyhlásenia¹¹. Samotné ustanovenie § 247 ods. 6 Tr. poriadku teda predpokladá, že s utaj. skut. sa môžu oboznamovať osoby, ktorých prítomnosť je pre konanie nevyhnutná, hoci nie sú držiteľmi osvedčenia. Príslušní sudcovia nepochybne patria do tohto okruhu.

Predpoklady na voľbu príslušného a výkon funkcie (§ 139 ods. 1 a 2 zákona č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a príslušných a o zmene a doplnení niektorých zákonov [ďalej len „ZoSP“]) sú sčasti zhodné s predpokladmi na vznik oprávnenia na oboznamovania sa s utaj. skut. (§ 10 ods. 1 ZoUS). ZoSP predpokladá, že tieto overí obecné zastupiteľstvo pred ich zvolením, hoci zastupiteľstvá k tomu majú obmedzené možnosti¹². Ak sa v súlade s § 35 ods. 2 ZoUS môže s utaj. skut. oboznamovať, v závislosti od úvahy súdu, osoba, ktorá nie je

⁷ IVOR, I. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné II. Priebeh trestného konania*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2021, s. 134.

⁸ CIBULKA, E. et al.: *Teória a prax legislatívy*. Bratislava : PraF UK, 2013, s. 154.

⁹ Prípís Okresného súdu Trnava z 25. 02. 2025, č. k.: 1SprI/25/2025, prípis Mestského súdu Košice z 25. 02. 2025, č. k.: 1SprI/26/2025.

¹⁰ ŠTIFT, P. In: ZÁHORA, J. et al.: *Trestný poriadok. Komentár. Zväzok II*. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 274.

¹¹ POLÁK, P. In: ZÁHORA, J. et al.: *Trestný poriadok. Komentár. Zväzok I*. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2023, s. 799-800. Tiež MIHÁLIK, S. In: ČENTĚŠ, J. et al.: *Trestný poriadok I. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021, s. 1045.

¹² LAJSEK, V.: *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu?* In: *Sudcovské rozhodování. Záruky a překážky spravedlivého procesu*. Zostavil Tomáš Gábriš. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 185.

bezúhonná a svojím správaním nezaručuje, že zabezpečí ochranu utaj. skut. (§ 10 ods. 1 písm. e) a f) ZoUS), tak o to viac platí, že sa s nimi môže oboznamovať prísediaci, ktorý musí spĺňať podmienku bezúhonnosti po celý čas trvania funkcie a ktorého morálne vlastnosti dávajú záruku, že funkciu prísediaceho bude vykonávať riadne (§ 139 ods. 1 písm. c) ZoSP).

Oprávnené osoby s osobitným postavením?

Na prísediaceho sudcu z radov občanov možno nahliadnuť aj z perspektívy ustanovenia § 34 ods. 1 písm. f) ZoUS, čo znamená potrebu zodpovedania otázky, či tento spadá do tam uvedeného pojmu *sudca*. Ak áno, znamenalo by to, že prísediaci je tzv. osobou s osobitným postavením, na ktorú sa nevykonáva bezpečnostná previerka a v rozsahu nevyhnutne potrebnom pre výkon funkcie je oprávnený oboznamovať sa s utaj. skut. bez osvedčenia.

Aj keď možno nájsť dostatok (prevažne jazykových) argumentov pre interpretáciu, že pojem *sudca* v § 34 ods. 1 písm. f) ZoUS zahŕňa aj prísediaceho sudcu z radov občanov (prísediaceho sudcu disciplinárnych senátov taktiež), domnievame sa, že v bezpečnostnej praxi nie je tento právny základ pre oboznamovanie sa prísediaceho s utaj. skut. vhodný. Je tomu tak preto, že pokiaľ by toto jeho oprávnenie vychádzalo naozaj z § 34 ods. 1 písm. f) ZoUS, tak toto vzniká po zložení sudcovského sľubu, nie po podpísaní vyhlásenia o mlčanlivosti a poučení (§ 35 ods. 2 ZoUS). V takom prípade by sa vo vzťahu k prísediacim neuplatnilo ustanovenie § 161 Tr. poriadku. V prípade prísediaceho sudcu z radov občanov, ktorého inštitucionálna nezávislosť a nestrannosť sú oproti sudcovi z povolania menej zaručené¹³, je však žiaduce, aby bol NBÚ *ex post* informovaný, že konkrétny prísediaci sa oboznamoval s utaj. skut., čo je dôležitý poznatok, ktorý môže NBÚ využiť v rozsahu svojej pôsobnosti.

Prinajmenšom v praxi okresných súdov v sídle krajských súdov sa podľa našich zistení nevyskytuje názor, že by prísediaci bol považovaný za tzv. osobu s osobitným postavením.

Pre úplnosť však dodávame, že tento názor by bol obhájitelný jazykovým výkladom. Pojem *prísediaci* v právnom poriadku SR je legislatívnou skratkou zavedenou sudcovskými statusovými zákonmi¹⁴ pre *prísediaceho sudcu z radov občanov*. Ústava SR v súčasnom znení skrátenejší pojem *prísediaci* už neobsahuje, vždy hovorí o *prísediacom sudcovi*¹⁵, resp. *prísediacom sudcovi z radov občanov*¹⁶. Pod pojmom *prísediaci* sa teda rozumie sudca z radov občanov, ktorého status a právomoci síce sú významne odlišné¹⁷ od statusu a právomocí sudcu z povolania, ale v oboch prípadoch ide o *sudcov*. Ide o dôsledok skutočnosti, že ústavodarca v rámci ústavných zmien a rekodifikácii sudcovských statusových zákonov po roku 1989 nadviazal na terminológiu ľudového súdnictva z 50. až 70. rokov 20. storočia¹⁸.

V rámci ústavných zmien z roku 2001 došlo k definitívnemu potvrdeniu, že ústavodarca považuje prísediaceho za sudcu. Ústava SR totiž v znení účinnom do 30. 6. 2001 neuvádzala,

¹³ LAJSEK, V.: *Prísediaci a laický prvek v justici*. Praha : Leges, 2020, s. 87-110. Závery sa primerane vzťahujú aj pre právnu úpravu a postavenie prísediaceho v SR.

¹⁴ § 1 ods. 1 ZoSP a § 3 ods. 7 zákona č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov (ďalej len „ZoS“).

¹⁵ Čl. 148 ods. 3 Ústavy SR.

¹⁶ Čl. 142 ods. 3 a čl. 148 ods. 4 Ústavy SR.

¹⁷ Odlišnosti sú v realizácii prístupu k funkcii, funkčnom období, materiálnom zabezpečení výkonu funkcie, ale tiež v právomociach; sudca z radov občanov sa podieľa na rozhodovaní iba ako člen senátu, nikdy nie ako jediný sudca, pretože iba sudca z povolania môže byť predsedom senátu (§ 3 ods. 2 ZoS), čo má implikácie napríklad na vedenie hl. poj. a zasadnutia, ktoré je zákonom zverené iba predsedovi senátu (§ 253 Tr. poriadku).

¹⁸ Pozri čl. 100 a 101 ústavného zákona č. 100/1960 Zb. Ústava Československej socialistickej republiky v znení účinnom od 1. 1. 1970 alebo zákon č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov v znení účinnom od 28. 2. 1968 do 31. 8. 1991. Tiež však LAJSEK, Ref. 13, s. 38-47.

že prísediaci je sudcom, používala pojem iba „*prísediaci z radov občanov*“. Z jazykovej perspektívy tu slovo *prísediaci* predstavovalo substantívum vyjadrujúce samostatne existujúcu vec – *prísediaceho*. Slovo *prísediaci* bolo používané ako substantivizované prídavné meno, ktoré aj v minulosti označovali zväčša funkcie v politickej správe a tituly¹⁹.

Ústavodarca, podľa vlastných slov²⁰ motivovaný „*spre[snením] poj[mu] prísediaceho sudcu ako laického prvku vo výkone súdnictva*“, s účinnosťou od 1. 7. 2001 doplnil, že ide o „*prísediacich sudcov z radov občanov*“. Z jazykovej perspektívy tu prísediaci už nebol podmetom a substantívom, ale prívlastkom v prisudzovacom sklade, kde sa základným vetným členom stalo substantívum *sudca*. *Prísediaci* je adjektívom, ktoré pomenúva vlastnosť substantíva *sudca*. Takto je inštitút prísediaceho upravený aj Tr. poriadku, keď ten v § 31 ods. 1 používa pojem „*prísediaci sudca*“ – substantívom je sudca, nie prísediaci.

Varga konštatuje²¹, že táto terminológia nie je vhodná a rozhodne vhodnejší podľa neho bol substantivizovaný termín *prísediaci* použitý v ústavnom texte v rokoch 1991-2001. Tomu zodpovedá právna úprava v Českej republike, ktorá sa na ústavnej úrovni už od roku 1993 vzdala pojmu *prísediaci*, resp. *prísediaci sudca z radov občanov* a zákonodarca je zmocnený rozhodnúť, v ktorých veciach a akým spôsobom sa na rozhodovaní súdov podieľajú „*vedľa sudcov i ďalší občania*“²². V praxi teda nemusí mať táto občianska participácia podobu prísediaceho sudcu, ale napríklad poroty.²³ Český statusový zákon²⁴ síce používa pojem *prísediaci*, nie však ako legislatívnu skratku, ale ako pôvodný pojem (podmet, substantívum). Zároveň dbá na terminologické odlíšenie prísediaceho od sudcu.

Pri výkone súdnictva majú prísediaci sudcovia z radov občanov rovnaké práva a povinnosti ako sudcovia z povolania²⁵ a pri rozhodovaní sú si rovní²⁶. Ustanovenie § 34 ods. 1 písm. f) ZoUS nediferencuje sudcov podľa vecnej, miestnej ani funkčnej príslušnosti. Bolo by preto možné uzavrieť, že pojmom *sudca* mal zákonodarca na mysli sudcov všetkých súdov sústavy všeobecných súdov SR (postavenie sudcov ÚS SR, ktorý stojí mimo sústavy, ako oprávnených osôb s osobitným postavením, je definované samostatne).

V tomto smere možno poukázať aj na nemeckú spisbu²⁷, ktorá dochádza k totožnému záveru, že pojem sudca, pokiaľ ide o ich osobitné postavenie pri prístupe k utaj. skut., zahŕňa aj laického sudcu.

Ak by normotvorca mal v úmysle zabrániť načrtnutej jazykovej interpretácii a vylúčiť prísediacich z okruhu oprávnených osôb s osobitným postavením, nepochybne by sa tak vyjadril napríklad znením „*sudca okrem sudcu z radov občanov*“, resp. „*sudca okrem prísediaceho sudcu z radov občanov*“. Tak postupoval vo vzťahu k určitej skupine sudcov

¹⁹ DVONČ, L. et. al.: *Morfológia slovenského jazyka*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966, s. 224.

²⁰ Dôvodová správa k návrhu skupiny poslancov NR SR na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení ústavného zákona č. 244/1998 Z. z. a ústavného zákona č. 9/1999 Z. z., II. volebné obdobie NR SR, parlamentná tlač 643.

²¹ VARGA, Ref. 4.

²² Čl. 94 ods. 2 ústavného zákona č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky.

²³ LAJSEK, Ref. 13, s. 48.

²⁴ Zákon o sodech a soudcích.

²⁵ § 3 ods. 7 ZoS.

²⁶ § 3 ods. 2 ZoSP.

²⁷ DÄUBLER, W.: *Sicherheitsüberprüfungsgesetz: SÜG. Kommentar*. Mníchov : C. H. Beck, 2019, s. 43.

všeobecných súdov v znení účinnom do 16. 7. 2009, ktoré podmieňovalo oboznamovanie sa sudcov Špeciálneho súdu s utaj. skut. úspešným vykonaním previerky²⁸.

Ako sme však uviedli vyššie, v bezpečnostnej praxi nepovažujeme za vhodné vyvodzovať právny základ pre oboznamovanie sa prísediaceho s utaj. skut. z § 34 ods. 1 písm. f) ZoUS, pretože by tým bola vylúčená notifikačná povinnosť vo vzťahu k NBÚ, ktorej zachovanie vnímame ako nevyhnutné a to vzhľadom na nedostatočné garancie inštitucionálnej nestrannosti a nezávislosti²⁹ prísediaceho sudcu.

Demokratická legitimita

Pokiaľ ide o názor, že prísediaci je oprávnený oboznamovať sa s utaj. skut. bez osvedčenia, na základe vyhlásenia o mlčanlivosti a poučenia, jeho správnosť vyvodzujeme najmä z argumentu vysokým stupňom demokratickej legitimacy prísediaceho sudcu z radov občanov.

Ako uvádzajú Born a Johnson³⁰, v slobodných krajinách je nevyhnutný demokratický dohľad nad tajnými službami, pričom *demokratický* podľa nich naznačuje, že (i) za dohľad zodpovedajú volení zástupcovia alebo úradníci a (ii) spravodajské služby rešpektujú zásady právneho štátu. Medzi princípy právneho štátu podľa Krošláka³¹ o. i. patria princíp (demokratickej) legitimacy, princíp spravodlivosti a princíp del'by moci vrátane systému vzájomných brzd a protiváh.

Z uvedeného možno vyvodiť, že aj tajné služby, resp. pôvodcovia akýchkoľvek utaj. skut. rešpektujú, že vysoký stupeň demokratickej legitimacy má väčšiu váhu než osvedčenie, resp. bezpečnostná previerka, a funkcionári s vysokým stupňom demokratickej legitimacy sú oprávnení oboznamovať sa s utaj. skut. *per se*. Inak povedané, aj osoba, ktorá by nezískala osvedčenie (napr. pre preukázateľné styky s tzv. extrémistickou scénou), ale zvolením alebo menovaním do určitej funkcie získala vysoký stupeň demokratickej legitimacy, smie v rozsahu nevyhnutnom pre výkon takej funkcie oboznamovať sa s utaj. skut.

Touto optikou možno nazerať aj na prísediaceho sudcu. Sudca z povolania je v súčasnosti menovaný prezidentom³². Naproti tomu prísediaceho sudcu z radov občanov volia obecné zastupiteľstvá³³. Poslanci obecných zastupiteľstiev sú však, rovnako ako prezident, volení občanmi v priamych voľbách. Sudca z povolania a sudca z radov občanov sú rovnako vzdialení od ľudu ako suverén³⁴.

Pri pohľade na taxatívny výpočet oprávnených osôb s osobitným postavením v § 34 ods. 1 ZoUS možno konštatovať, že toto postavenie sa exkluzívne viaže na osoby, ktorých demokratická legitimita je spravidla odvedená od suveréna priamo (prezident, poslanci) alebo

²⁸ § 34 ods. 1 písm. f) ZoUS v znení účinnom od 1. 5. 2004 do 16. 7. 2009: „Oprávnenou osobou s osobitným postavením podľa tohto zákona je v rozsahu svojej funkcie sudca okrem sudcu špeciálneho súdu.“

²⁹ K zárukám sudcovskej nezávislosti bližšie PRUSÁK, J.: Teória práva. Žilina : Absynt (Kalligram), 2023, s. 374-375.

³⁰ BORN, H. – JOHNSON, L.: *Balancing Operational Efficiency and Democratic Legitimacy*. In: BORN, H. – JOHNSON, L. – LEIGH, I. (eds.), *Who's Watching the Spies: Establishing Intelligence Service Accountability*. Washington, D. C. : Potomac Books, 2005, s. 226.

³¹ KROŠLÁK, D.: *Právny štát – vývoj, princípy, mechanizmy ochrany*. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022, s. 91-112.

³² Čl. 102 písm. t) Ústavy SR.

³³ § 140 ods. 1 ZoSP.

³⁴ LAJSEK, Ref. 12, s. 185.

nepriamo, avšak spravidla prostredníctvom nanajvýš jediného nepriameho stupňa (členovia vlády, sudcovia ÚS SR, sudcovia, predseda a podpredseda Najvyššieho kontrolného úradu SR a pätnásť z osemnástich členov Súdnej rady³⁵).

Prísediaci sudca z radov občanov je na tom istom stupni demokratickej legitimacy, od ktorého zákonodarca odvodzuje oprávnenie iných osôb na oboznamovanie sa s utaj. skut. bez osvedčenia, a preto toto oprávnenie svedčí aj prísediacemu sudcovi z radov občanov.

Previerka prísediaceho a nezávislosť súdu

Oprávnenie prísediaceho sudcu oboznamovať sa s utaj. skut. v rozsahu nevyhnutne potrebnom pre výkon funkcie predstavuje súčasť záruk na dosiahnutie nezávislosti a nestrannosti súdu a prostriedok efektívneho výkonu súdnictva v senátnych veciach na prvostupňových trestných súdoch. Ako sme uviedli, k princípom právneho štátu, ktoré v slobodných krajinách tajné služby rešpektujú, patrí aj princíp spravodlivosti a jeho súčasťou je aj ochrana nezávislosti a nestrannosti súdu³⁶.

Warg uvádza³⁷, že nebolo by v súlade so zásadou nezávislosti súdnictva, ak by sa sudcovia museli podrobiť bezpečnostnej previerke. Nevyžaduje sa aj z toho dôvodu, že by mohlo dôjsť ku konfliktu s právom na zákonného sudcu, ak by bol sudca z konania odvolaný pre výsledky bezpečnostnej previerky. Ďalší aspekt je praktický – súdne konanie, v ktorom boli nečakane predložené utaj. skut., by sa muselo na niekoľko týždňov prerušiť, aby sa mohla vykonať previerka. Išlo by o nadmernú dodatočnú záťaž.

Obdobne Chrobák³⁸ uvádza, že zmyslom prístupu k utaj. skut. bez osvedčenia je umožniť k nim prístup osobám, ktoré by bez neho boli obmedzené vo výkone svojej verejnej funkcie, ktorá je im zverená na základe ústavy alebo zákona.

Záruky nezávislosti súdu sa vzťahujú na sudcov z povolania aj sudcov z radov občanov bez rozdielu³⁹. Pokiaľ ide o interpretáciu nestranného a nezávislého súdu zriadeného zákonom, ani EŠLP nerobí rozdiel medzi sudcom z povolania a sudcom z radov občanov, ak vnútroštátna právna úprava stanovuje, že pri výkone súdnictva majú práva a povinnosti ako sudcovia⁴⁰, čo je aj prípad SR. S inštitucionálnou nezávislosťou je však spojená a od nej neoddeliteľná individuálna nezávislosť⁴¹.

Z rozhodnutia ÚS SR o zrušení Špeciálneho súdu možno vyvodiť, že ak by bolo zákonom ustanovené, že osvedčenie je *conditio sine qua non* vo vzťahu k výkonu sudcovskej funkcie prísediacim v konkrétnej trestnej veci, došlo by k neprijateľnému narušeniu del'by moci a to vzhľadom na absenciu dostatočne účinného systému opravných prostriedkov spôsobilého zaistiť stabilitu a nezávislosť výkonu sudcovskej funkcie prísediacim v konkrétnej trestnej veci,

³⁵ Oprávnenými osobami s osobitným postavením sú všetci členovia Súdnej rady SR, pričom pätnásť z osemnástich členov je od suveréna vzdialených jediným priamo voleným medzičlánkom (prezident, poslanci) a zvyšní traja sú vzdialení dvomi takýmito medzičlánkami (členovia menovaní vládou).

³⁶ KROŠLÁK, Ref. 31, s. 98 – 100.

³⁷ WARG, G. In: SCHENKE, W. – GRAULICH, K. – RUTHIG, J.: *Sicherheitsrecht des Bundes. BPolG. BKAG. ATDG. BVerfSchG. BNDG. VereinsG.* 2. vydanie. Mníchov : C. H. Beck, 2019, s. 1821 – 1822.

³⁸ DVOŘÁK, J. – CHROBÁK, J.: *Zákon o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2018.

³⁹ Blížšie k tomu pozri LAJSEK, Ref. 13, s. 87 – 89.

⁴⁰ Rozsudok z 13. 4. 2006, *Fedotova proti Rusku*, číslo sťažnosti 73225/01, bod 38, rovnako rozsudok zo 4. 3. 2003, *Posokhov proti Rusku*, číslo sťažnosti 63486/00, bod 39.

⁴¹ Nález ÚS SR z 30. 1. 2019, sp. zn. PL. ÚS 21/2014, bod 114.

ktoré by vyvažovali širokú správnu úvahu NBÚ pri bezpečnostnej previerke a možnosť NBÚ prakticky v ktoromkoľvek momente spochybniť legitimitu a legalitu výkonu funkcie prísediaceho sudcu v konkrétnej trestnej veci.⁴² Tieto závery neskôr ÚS SR potvrdil v rozhodnutí o tzv. plošných previerkach sudcov z povolania.⁴³

V súlade s takto interpretovanou nezávislosťou sudcov je preto podľa nás iba taký výklad príslušných ustanovení ZoUS, ktorý v konečnom dôsledku zaisťuje prísediacim sudcom z radov občanov možnosť oboznamovať sa aj s utajovanou prílohou súdneho spisu vo veci, o ktorej rozhoduje senát, ktorého sú členmi. Pritom platí, že o okolnosti, či je prístup k utaj. skut. nevyhnutný pre výkon funkcie, v prípade sudcov nerozhoduje orgán výkonnej moci ako NBÚ, ale samotný súd, ktorý v tomto smere nepodlieha súhlasu bezpečnostných zložiek.⁴⁴ Keďže pri výkone súdnictva má sudca z povolania rovnaké práva a povinnosti ako sudca z radov občanov, uvedené na neho platí rovnako.

Vzhľadom na konkrétne okolnosti trestnej veci obvineného bývalého riaditeľa SIS sú závery Wargy a odkazovaných rozhodnutí obzvlášť príhodné. Podkladové materiály na bezpečnostnú previerku totiž tvoria aj informácie o bezpečnostnej spoľahlivosti navrhovanej osoby z evidencií SIS a informácie z previerok vykonaných SIS.⁴⁵

Ako sme uviedli, trestné konanie sa v uvedenej veci vedie pre skutky, ktorých sa podľa obžaloby obvinení dopustili ako príslušníci SIS a pri ktorých podľa obžaloby použili prostriedky SIS. Postup MS BA I v uvedenej trestnej veci, spočívajúci v tom, že zaradenie prísediacich do konkrétneho súdneho oddelenia podmieňuje získaním osvedčenia, fakticky znamená, že orgán výkonnej moci, ktorého personálne a materiálne zdroje boli podľa obžaloby použité na spáchanie trestnej činnosti, spolurozhoduje o personálnom zložení senátu, ktorý bude rozhodovať, či použitím personálnych a materiálnych zdrojov SIS došlo k spáchaniu žalovaných skutkov, či tieto sú trestným činom a či ich spáchali obvinení.

Ak by platilo, že prísediaci sú oprávnení oboznamovať sa s utaj. skut. iba na základe osvedčenia, potom treba vziať do úvahy, že kedykoľvek počas výkonu funkcie prísediaceho môže dôjsť k zrušeniu platnosti osvedčenia⁴⁶. Odvolanie proti tomu síce má odkladný účinok, ale vzhľadom na lehoty odvolacieho konania⁴⁷ a priemerné trvanie administratívnych súdnych konaní by zrušenie platnosti osvedčenia prísediacemu fakticky znamenalo personálnu obmenu senátu.

Právo na zákonného prísediaceho

V trestnej veci bývalého riaditeľa SIS sa otázka právneho základu oboznamovania sa prísediacich s utaj. skut. prelína tiež s právom na zákonného prísediaceho⁴⁸, na ktoré sa viažu notoricky známe nedostatky – rozvrhy práce súdov sú totiž vo vzťahu k prísediacim sudcom riešené rôzne a niekde vyslovene pripúšťajú, aby si sudca z povolania konkrétne osoby do

⁴² Porovnaj nálež ÚS SR z 20. 5. 2009, sp. zn. PL. ÚS 17/08, s. 98-100 a tiež odlišné stanovisko (šiestich) sudcov k nemu, s. 22 – 30.

⁴³ Nálež ÚS SR, Ref. 41, body 121-131.1. Samotný ÚS SR túto časť svojich úvah (bod 131.1) končí konštatovaním, že „*právne názory ústavného súdu sú relevantné pro futuro v rozsahu, v akom sa týkajú druhovo rovnakých alebo v podstate rovnakých situácií a ich právnych úprav*“, čo je významné pre formovanie názoru na bezpečnostné previerky prísediacich sudcov z radov občanov a prísediacich sudcov disciplinárnych senátov.

⁴⁴ Nálež ÚS ČR z 29. 9. 2020, sp. zn. III. ÚS 22/20, ods. 17.

⁴⁵ § 16 ods. 1 písm. b) a f) ZoUS.

⁴⁶ § 29 ZoUS.

⁴⁷ § 30 ods. 1 a 2 ZoUS.

⁴⁸ LAJSEK, Ref. 12, s. 111 – 114.

svojho senátu vyberal z daného zoznamu sám⁴⁹. Niektoré súdy potvrdzujú, že predsedovia senátov si vyberajú prísediach „*individuálne podľa vlastných kritérií a uváženia*“⁵⁰.

Pokiaľ ide o zákonného sudcu (prísediaceho), ide o pojem definovaný viacerými na seba nadväzujúcimi kritériami, ktoré súčasne tvoria navzájom prepojené garancie reálneho obsahu tohto základného práva⁵¹. K nim treba priradiť aj obsadenie príslušného súdu v súlade so zákonom a pravidlá tohto obsadzovania a prideľovania vecí obsiahnuté v rozvrhu práce. Spôsob výberu konkrétnych prísediach do senátu je pritom relevantný z perspektívy čl. 6 ods. 1 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd⁵². Senát okresného súdu sa skladá z predsedu senátu a dvoch prísediach, základným článkom vnútornej organizácie súdu je súdne oddelenie, ktoré sa vytvára pre samosudcu alebo senát.⁵³ Súdne oddelenia by teda mali mať na úrovni rozvrhov práce určených konkrétnych prísediach, prípadne aspoň pravidlá ich prideľovania do jednotlivých oddelení tak, aby sa vylúčila svojvôľa predsedov senátov.

Pokiaľ ide o MS BA I, podľa rozvrhu práce má 57 prísediach, ale nie sú priradení k jednotlivým súdnym oddeleniam, t. j. predseda senátu ktoréhokoľvek senátu si môže vybrať ktoréhokoľvek prísediaceho. MS BA I síce tvrdí⁵⁴, že predseda senátu určuje prísediaceho „*pokynom spisovej kancelárie na výber prísediaceho náhodným výberom, podľa časovej a pracovnej disponibilít jednotlivých [prísediach] a zároveň podľa dohody s možnými prísediachmi*“, toto však nie je obsiahnuté v samotnom rozvrhu práce, takže pravidlá na určenie zákonného sudcu nie sú predvídateľné ani transparentné⁵⁵. Rozvrh práce ani len nezmocňuje predsedov senátov na to, aby týmto spôsobom postupovali. Ako problematické sa potom môže javiť, že MS BA I podmieňuje zaradenie prísediaceho do konkrétneho súdneho oddelenia vykonaním bezpečnostnej previerky, pretože vo svojej podstate ide o kreovanie senátu mimo rámec zákona a rozvrhu práce.

Na porovnanie, rozvrh práce Mestského súdu Košice (ďalej len „MS KE“) obsahuje zoznam 69 prísediach, ktorého súčasťou je aj určenie toho, do ktorého súdneho oddelenia konkrétny prísediaci patrí⁵⁶. V každom oddelení je primeraný počet prísediach (tri až deväť na oddelenie). Rozvrh MS KE v pravidlách určovania zákonného sudcu uvádza, že prísediaci sa vyberajú zo zoznamu z tých prísediach, ktorí sú pridelení do príslušného oddelenia, a to podľa abecedného poradia (podľa priezviska). Toto poradie je možné zmeniť len v záujme zachovania plynulosti konania, o čom sa vyhotoví a založí do spisu úradný záznam.⁵⁷ Takto formulovaný rozvrh práce, v súlade s východiskami načrtnutými vyššie, sa pokúša minimalizovať prípadné tendencie predsedov senátov vyberať si prísediach, ktorí im nespôsobujú ťažkosti⁵⁸, sú nekonfliktní a stotožnia sa s ich právnym názorom a hodnotením skutkových okolností prípadu. Abecedné rotácie zabezpečujú, že v pravidelných intervaloch si

⁴⁹ LAJSEK, Ref. 13, s. 189 – 190.

⁵⁰ Odpoveď Okresného súdu Banská Bystrica z 25. 2. 2025, č. k.: 1SprI/51/25.

⁵¹ Nález ÚS SR z 12. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 577/2015, s. 13.

⁵² Rozsudok z 23. 4. 2009, *Moskovets proti Rusku*, číslo sťažnosti 14370/03, bod 99.

⁵³ § 13 a 14 ZoS.

⁵⁴ Odpoveď Mestského súdu Bratislava I z 21. 2. 2025, č. k.: 1SprI/15/2025.

⁵⁵ Odlišné stanovisko ústavného sudcu Radovana Suchánka k nálezu Ústavného súdu ČR zo 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14, body 2-3: „*Spôsob obsadenia senátu v posudzovanej veci (a zjavne nie len v nej) je v rozpore s čl. 38 ods. 1 Listiny, pretože umožňoval svojvôľu a účelovú manipuláciu s obsadzovaním senátu prísediachmi. Nie je potom podstatné, či k svojvôli aj skutočne došlo, pretože samotné jej umožnenie zakladá porušenie práva na zákonného sudcu, ak neboli naplnené kritéria transparentnosti a predvídateľnosti pri obsadzovaní senátu prísediachmi.*“

⁵⁶ Časť 8.2 Rozvrhu práce Mestského súdu Košice na rok 2025.

⁵⁷ Ref. 57, čl. II, bod 42.

⁵⁸ LAJSEK, Ref. 13, s. 190.

musia vybrať takého prísediaceho, s ktorým nemajú takúto skúsenosť; ak v konkrétnej trestnej veci bude takýto prísediaci nahradený iným, a to mimo abecedného poradia, musí o tom predseda senátu spísať záznam, čo zas uľahčuje kontrolu dodržiavania tohto pravidla účastníkmi konaní, pretože tí už po nápade veci na súd poznajú potencionálny okruh členov senátu, a pokiaľ sa výsledné zloženie odchyľi od tohto predpokladu z rozvrhu práce, môžu bližšie skúmať a namietat' dôvody zmeny. K efektívnosti takejto kontroly prispieva aj to, že prísediaci sú pridelení do oddelení v priemerných počtoch.

Komparatistika

Samotný zákonodarca v dôvodovej správe k ustanoveniam o oprávnených osobách s osobitným postavením uvádza, že ich výpočet je „*porovnateľný s členskými krajinami NATO a vychádza tiež z odporúčania (požiadavky) predstaviteľov NATO*“⁵⁹, preto považujeme za vhodné preskúmať, z akého právneho základu vychádza oprávnenie tzv. laických sudcov oboznamovať sa s utaj. skut. vo vybraných krajinách, ktoré sú zmluvnými stranami Severoatlantickej zmluvy.

Ako vyplýva z už uvedeného, v **Nemecku** sa na sudcov bezpečnostná previerka nevykonáva⁶⁰, pričom Däubler uvádza⁶¹, že „*medzi sudcov patria aj laickí sudcovia*“.

V **Rakúsku** oprávnenie prísediacich a porotcov oboznamovať sa s utaj. skut. bez vykonania previerky v rozsahu nevyhnutne potrebnom pre výkon funkcie vyplýva nepriamo zo zákona o informačnej bezpečnosti, ktorý z previerkovej povinnosti vyníma výkon rozhodovacej činnosti súdov⁶², oprávnenie vzniká po zložení príslušnej prísahy.

V **Českej republike** je právna úprava v podstatných črtách totožná s tuzemskou. Podľa zákona o ochrane utajovaných informácií⁶³ osobitný predpis ustanoví, ktoré fyzické osoby a za akých podmienok majú v trestnom konaní prístup k utajovaným informáciám bez osvedčenia, a to v rozsahu nevyhnutne potrebnom pre uplatnenie práv a plnenie povinností. Podľa právneho poriadku ČR sa prísediaci považujú za „*d'alšie osoby, ktoré sa podľa zákona musia zúčastniť trestného konania*“⁶⁴ a tie sú oprávnené pristupovať k utaj. skut. bez vykonania bezpečnostnej previerky, v rozsahu nevyhnutnom pre plnenie ich povinností, po predchádzajúcom poučení predsedom senátu⁶⁵, ktoré je nevyhnutné do 30 dní odo dňa poučenia zaslať Národnému bezpečnostnému úradu. Český zákon o ochrane utajovaných informácií v znení účinnom od 1. 1. 2025⁶⁶ umožňuje prísediacim oboznamovať sa bez vykonania bezpečnostnej previerky aj s utaj. skut. cudzích mocí, avšak po predchádzajúcom súhlase cudzej moci. Český Národný bezpečnostný úrad⁶⁷ nevyvodzuje právny základ z oprávnenia sudcov, keďže česká právna úprava dôsledne dbá na rozlíšenie sudcu a prísediaceho.

⁵⁹ Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov, III. volebné obdobie, parlamentná tlač 452, s. 11.

⁶⁰ § 2 ods. 3 pododsek 2 Sicherheitsüberprüfungsgesetz.

⁶¹ DÄUBLER, Ref. 27.

⁶² § 1 ods. 2 Informationssicherheitsgesetz, InfoSiG.

⁶³ § 58 ods. 4 zákona o ochrane utajovaných informácií a o bezpečnostní způsobilosti.

⁶⁴ § 51b ods. 1 zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁶⁵ § 58 ods. 5 zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti v spojení s § 51b ods. 2 zákona o trestním řízení soudním (trestní řád).

⁶⁶ § 58 ods. 6 Zákona o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti.

⁶⁷ Odpoveď Národného bezpečnostného úradu (ČR) z 2. 2. 2023, č. k.: 1002/2023-NBÚ/80.

V **Poľsku** zákon o ochrane utajovaných skutočností vyslovene stanovuje⁶⁸, že „*previerka sa nevykonáva na (...) prísediaceho sudcu všeobecného súdu a prísediaceho sudcu vojenského súdu*“. Toto oprávnenie sa však nevzťahuje⁶⁹ na prístup k utaj. skut. medzinárodných organizácií a krajín, s ktorými má Poľsko uzatvorenú zmluvu o vzájomnej ochrane a výmene utaj. skut.

Prípád Ing. I. Lexu a spol.

Podnetom na tento príspevok bol postup MS BA I v trestnej veci bývalého riaditeľa SIS, preto sa pokúsime aplikovať doterajšie argumenty práve na tento konkrétny prípad.

Bez ohľadu na vyriešenie otázky, či má aboličné rozhodnutie procesnoprávne alebo hmotnoprávne účinky, zo súčasnej perspektívy toto rozhodnutie bránilo *pokračovaniu* trestného konania⁷⁰, čo znamená, že súdna fáza trestného konania konanie vo veci obv. Ing. I. Lexu a spol. začala podaním obžaloby v novembri 2000 a obživenie veci po rozhodnutí ÚS SR nemá vplyv na určenie momentu, v ktorom konanie začalo.

K podaniu obžaloby na obv. Ing. I. Lexu a spol. teda došlo pred účinnosťou Tr. poriadku, trestné konanie preto súd vykonáva⁷¹ podľa Tr. poriadku účinného do 31. 12. 2005. Tr. poriadok účinný do 31. 12. 2005 neupravoval povinnosť predsedu senátu poučiť prísediacich sudcov o zásadách utajenia a právnych následkoch ich porušenia natoľko detailne, ako je to upravené v súčasnosti. Samotný Tr. poriadok v tom čase neupravoval vyhlásenie mlčanlivosti pre osoby oboznamujúce sa s utaj. skut. v priebehu konania bez osvedčenia.

Tr. poriadok účinný do 31. 12. 2005 však v rámci stanovovania podmienok verejnosti hl. poj. upravoval⁷², že predseda senátu upozorní prítomných na trestné následky toho, keby nepovolaným osobám prezradili utaj. skut., pričom pod pojmom „prítomní“ možno rozumieť nielen účastníkov konania a ich zástupcov, ale tiež súdne osoby vrátane zapisovateľa a prísediacich (teda osoby, ktorých prítomnosť je nevyhnutná pre konanie). Tr. poriadok účinný do 31. 12. 2005 tiež zmocňoval⁷³ predsedu senátu na vykonanie „*všetkých opatrení na zabezpečenie zdarného priebehu*“ hl. poj.

Ak by sa prísediaci nesmeli oboznamovať s utaj. skut., nemohli by sa oboznámiť s úplným dôkazným stavom veci a hl. poj. by teda nemalo „zdarný priebeh“. O zákonnosti a efektívnosti, resp. úspechu tr. konania možno pochybovať tiež v prípade, že by v ňom došlo k porušeniu práva na zákonného sudcu tým, že (i) o zložení súdu by rozhodoval orgán výkonnej moci, ktorého personálne a materiálne zdroje boli podľa obžaloby použité na spáchanie trestnej činnosti, ktorá je predmetom obžaloby, resp. (ii) by došlo k porušeniu práva nebyť odňatý zákonnému sudcovi z dôvodu, že prísediaci, ktorý by mal podľa rozvrhu práce a zákona rozhodovať, nerozhodoval, pretože nezískal osvedčenie.

⁶⁸ § 34 ods. 10 pododsek 15 ustawy o ochronie informacji niejawnych.

⁶⁹ § 34 ods. 11 až 13 ustawy o ochronie informacji niejawnych.

⁷⁰ Blížšie k tomu pozri nález ÚS SR z 31. 5. 2017, sp. zn. PL. ÚS 7/2017, str. 134 – 135, a (neprávoplatné) uznesenie MS BA I z 12. 2. 2025, sp. zn. (8T) 5T/14/2000 (o zastavení tr. stíhania obž. Ing. Gustáva Krajčího, ktoré bolo vedené pre skutok právne kvalifikovaný ako trestný čin zneužívanie právomoci verejného činiteľa v jednočinnom súbehu s trestným činom marenie prípravy a priebehu volieb alebo referenda, a trestného činu falšovanie a pozmeňovanie verejnej listiny, úradnej pečate a úradnej uzávery).

⁷¹ § 564 ods. 3 Tr. poriadku.

⁷² § 201 ods. 3 Tr. poriadku účinného do 31. 12. 2005.

⁷³ § 198 ods. 3 Tr. poriadku účinného do 31. 12. 2005.

Zastávame názor, že v tr. veciach, v ktorých sa konanie vykonáva podľa Tr. poriadku účinného do 31. 12. 2005 a toto konanie bolo začaté po 1. 5. 2004, sú prísediaci oprávnení oboznamovať sa s utaj. skut. bez osvedčenia a to postupom podľa § 35 ods. 2 ZoUS, pričom ich poučenie vykoná predseda senátu, čo je v súlade s § 201 ods. 3 Tr. poriadku účinného do 31. 12. 2005. Prísediaci zároveň musia podpísať vyhlásenia o mlčanlivosti podľa § 35 ods. 2 ZoUS. Trestná vec obv. Ing. I. Lexu a spol. do tohto časového obdobia nespadá.

Na túto trestnú vec sa preto uplatňuje prechodné ustanovenie v ZoUS⁷⁴, podľa ktorého sa súdne konanie začaté pred dňom účinnosti ZoUS (1. 5. 2004) dokončí podľa doterajších predpisov. ZoUS účinný do 30. 4. 2004 umožňoval⁷⁵, aby sa s utaj. skut. jednorazovo oboznámil ktorýkoľvek občan SR, ak to bolo nevyhnutne potrebné pre konanie pred štátnym orgánom. Ustanovenie obsahuje výpočet osôb (konateľ spoločnosti, advokát, komerčný právnik, notár, tlmočník, exekútor a audítor), tento je však demonštratívny a zároveň jednoznačne ilustruje, že ide o okruh osôb nevyhnutne potrebných pre konkrétne konanie, do ktorého spadá aj prísediaci.

Odkazované ustanovenie ZoUS účinného do 30. 4. 2004 vyžadovalo, aby takáto osoba bola poučená o zásadách utajenia, podpísala písomné vyhlásenie o mlčanlivosti a bezodkladne potom došlo k informovaniu NBÚ. Zodpovedný za poučenie a notifikovanie NBÚ je štátny orgán, v konaní pred ktorým sa občan SR mal s utaj. skut. oboznámiť. Vo vzťahu k prísediacim to teda je konajúci súd prostredníctvom predsedu senátu.

Hoci ZoUS účinný do 30. 4. 2004 neobsahuje prechodné ustanovenia vo vzťahu k súdnym konaniam, pre úplnosť dodávame, že rovnaká právna úprava bola účinná aj v čase⁷⁶ nápadu trestnej veci Ing. I. Lexu a spol. na súd.

Záver

V príspevku sme poukázali na odlišnú prax prvostupňových súdov pri určovaní právneho základu pre oboznamovanie sa prísediaceho s utaj. skut. a uviedli sme viaceré argumenty, z ktorých vyplýva, že prísediaci, v rozsahu nevyhnutne potrebnom pre rozhodovanie v konkrétnej trestnej veci, je oprávnený oboznamovať sa s utaj. skut. bez vykonania bezpečnostnej previerky, po poučení predsedom senátu o zásadách utajenia a právnych následkoch ich porušenia, a po podpise vyhlásenia o mlčanlivosti, o čom je nevyhnutné notifikovať NBÚ, ktorý s týmto poznatkom môže pracovať v rozsahu svojej pôsobnosti. Opačný prístup (podmieňovanie prístupu osvedčením) je v rozpore s ochranou nezávislosti a nestrannosti súdu a v napätí s právom nebyť odňatý zákonnému sudcovi.

Na druhej strane, nemožno nechať nepovšimnuté, že zásadným protiargumentom je nedostatok garancií inštitucionálnej nestrannosti a nezávislosti prísediaceho sudcu z radov občanov (najmä, ale nie výhradne – spôsob ustanovenia do funkcie, nezlučiteľnosť funkcií, hmotné zabezpečenie). Ak napr. hmotné zabezpečenie prísediaceho sa nepribližuje zabezpečeniu sudcu z povolania, samozrejme, že možno rozumne pochybovať, či v kritickej situácii budú obaja ochotní a schopní rovnako intenzívne chrániť utaj. skut., s ktorými sa pri

⁷⁴ § 84 ods. 11 ZoUS.

⁷⁵ § 33 zákona č. 241/2001 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

⁷⁶ § 18 zákona č. 100/1996 Z. z. o ochrane štátneho tajomstva, služobného tajomstva, o šifrovej ochrane informácií a o zmene a doplnení Trestného zákona v znení neskorších predpisov.

výkone funkcie oboznámili. Je pritom známe, že nižšie odmeňovanie nepatrne zvyšuje pravdepodobnosť odchodu sudcov z funkcie a ovplyvňuje zloženie súdov⁷⁷.

Iba z tejto pochybnosti však nemožno vyvodit' povinnosť prísediaceho sudcu podrobiť sa bezpečnostnej previerke. Ide totiž o inú debatu (nastavenie inštitútu prísediaceho, resp. jeho úplné zrušenie). Born a Leigh upozorňujú, že bezpečnostné preverky sudcov v kontexte dohľadu nad tajnými službami sú netriviálnou témou. V niektorých krajinách sú sudcovia preverovaní, čo však vyvoláva otázky o ich nestrannosti, keďže pravdepodobným dôsledkom preverenia sudcu je, že sa stáva prijateľným pre jednu stranu konania. V iných krajinách by bolo takéto preverovanie z ústavného hľadiska neprijateľné, povesť a skúsenosti sudcu sa považujú za dostatočné záruky, že mu možno dôverovať, pokiaľ ide o utaj. skut.⁷⁸

De lega ferenda, v záujme odstránenia výkladových nejasností v súvislosti s oprávnením prísediacich sudcov z radov občanov oboznamovať sa s utaj. skut. bez osvedčenia, možno uvažovať v štyroch rôznych líniách.

Prvá spočíva v novelizácii ustanovenia § 35 ods. 1 písm. f) ZoUS tak, že pred čiarkou by sa doplnilo „*vrátane prísediaceho sudcu z radov občanov a prísediaceho sudcu disciplinárneho senátu*“⁷⁹. Prísediaci sudcovia by sa tak stali oprávnenými osobami s osobitným postavením, na ktoré sa nevykonáva bezpečnostná previerka. Takúto úpravu, bez systémovej zmeny inštitútu prísediaceho sudcu, však nepovažujeme za vhodnú pre bezpečnostnú prax najmä vo vzťahu k prísediacim sudcom z radov občanov a to pre nedostatočné garancie inštitucionálnej nestrannosti a nezávislosti (sčasti sú tieto výhrady opodstatnené aj vo vzťahu k prísediacim sudcom disciplinárnych senátov⁸⁰).

V súčasnej ekonomickej a politickej situácii je v podstate vylúčené, aby došlo k zlepšeniu hmotného zabezpečenia prísediacich sudcov z radov občanov a zvýšeniu kvality ich výberu. V súčasnom nastavení inštitútu prísediaceho preto považujeme za vhodné, aby bola zachovaná *ex post* notifikačná povinnosť voči NBÚ, aby ten s touto skutočnosťou naložil v rozsahu svojej pôsobnosti.

Druhá línia úvah preto spočíva v novelizácii ustanovenia § 35 ods. 2 ZoUS tak, že by sa za slovo agent doplnila čiarka, za ktorou by nasledovalo „*prísediaci sudca z radov občanov a prísediaci sudca disciplinárneho senátu*“. Takáto zmena by odstránila interpretačné problémy a zachovala notifikačnú povinnosť, ktorá je vo vzťahu k osobám uvedeným v § 35 ods. 2 ZoUS definovaná v § 161 Tr. poriadku. Uvedené platí aj vo vzťahu k prísediacim sudcom disciplinárnych senátov, nakoľko Disciplinárny súdny poriadok upravuje subsidiárne uplatnenie⁸¹ týchto ustanovení Tr. poriadku. Zastávame názor, že tento postup sa uplatní aj pri exekútoroch a notároch, ak sú prísediacimi sudcami disciplinárneho senátu, t. j.

⁷⁷ ANDERSON, J. – HELLAND, E.: *How Much Should Judges Be Paid? An Empirical Study on the Effect of Judicial Pay on the State Appellate Bench*. In: Stanford Law Review 64 (2012), s. 1277 – 1342.

⁷⁸ BORN, H. – LEIGH, I.: *Democratic Accountability of Intelligence Services*. Policy Paper No. 19. Ženeva : Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2007, s. 14.

⁷⁹ Prísediaci sudca disciplinárneho senátu je „iným“ prísediacim sudcom ako prísediaci sudca z radov občanov, čo vyplýva z § 10 ods. 9 zákona č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok) (ďalej len „DSP“).

⁸⁰ Blížšie k tomu pozri (nevyhovujúci) nález ÚS SR zo 14. 6. 2023, sp. zn. PL. ÚS 2/2023 a argumenty v návrhu Najvyššieho správneho súdu na vyslovenie nesúladu ustanovení Disciplinárneho správneho poriadku, a tiež PIOVARTSY, M. – MANDZÁK, M.: *(Ne)súladosť disciplinárnych senátov s právom na nezávislý súd*. [online]. Právne listy. Publikované 31. 01. 2023. [cit. 2025-05-29]. Dostupné na: <<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1178--ne-suladnost-disciplinarnych->>.

⁸¹ § 4 DSP.

v disciplinárnom súdnom konaní sa pri nich nepostupuje podľa § 35 ods. 3 ZoUS, nakoľko tento postup by podmienoval oboznámenie a pokračovanie v konaní súhlasom vedúceho, do ktorého pôsobnosti utaj. skut. patrí; nesúhlas by ovplyvňoval zloženie súdu, čo by zasahovala do práva byť odňatý zákonnému sudcovi.

V prípade takejto legislatívnej úpravy je potrebné zvážiť vyňatie (z oprávnenia prísediacich oboznamovať sa s utaj. skut. bez osvedčenia) utajovaných informácií cudzích mocí, ku ktorým by mali prístup po predchádzajúcom súhlase cudzej moci (obdobne ako v ČR a Poľsku).

Tretia línia úvah spočíva v zavedení osobitných previerok kandidátov na prísediacich sudcov z radov občanov a prísediacich sudcov disciplinárnych súdov po vzore osobitných previerok kandidátov na funkciu sudcu z povolania tak, aby bola rešpektovaná nezávislosť a nestrannosť súdnictva, a právo na zákonného sudcu. Ani toto riešenie by nemalo byť zaznávané, vo Švédsku práve minulý rok zaznel názor⁸², že porotcovia ako laická súčasť justície by mali podstúpiť bezpečnostnú previerku.

Štvrtá línia *de lege ferenda* úvah spočíva v zásadnej systémovej zmene – úplnom odstránení inštitútu prísediaceho sudcu z radov občanov z právneho poriadku, pričom najvážnejšie trestné veci na prvostupňových súdoch by boli rozhodované samosudcom, príp. senátom, ktorý by sa skladal iba zo sudcov z povolania.

Zoznam použitých zdrojov

ANDERSON, J. – HELLAND, E.: *How Much Should Judges Be Paid? An Empirical Study on the Effect of Judicial Pay on the State Appellate Bench*. In: Stanford Law Review 64 (2012), s. 1277 – 1342.

BORN, H. – JOHNSON, L. – LEIGH, I. (eds.), *Who's Watching the Spies: Establishing Intelligence Service Accountability*. Washington, D. C. : Potomac Books, 2005.

BORN, H. – LEIGH, I.: *Democratic Accountability of Intelligence Services. Policy Paper No. 19*. Ženeva : Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces (DCAF), 2007.

Bundesgesetz über die Umsetzung völkerrechtlicher Verpflichtungen zur sicheren Verwendung von Informationen (Informationssicherheitsgesetz, InfoSiG). BGBl. I Nr. 23/2002. Dostupné na:
<<https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20001740>>.

BURČÍK, M.: *Na budúci rok uplynie 30 rokov od únosu prezidentovho syna. Prečo sa proces stále nezačal*. [online]. Publikované 26. 12. 2024. [cit. 2025-03-26]. Dostupné na:
<<https://domov.sme.sk/c/23428123/na-buduci-rok-uplynie-30-rokov-od-unosu-prezidentovho-syna-preco-sa-proces-stale-nezacak.html>>.

CIBULKA, Ľ. et al.: *Teória a prax legislatívy*. Bratislava : PraF UK, 2013.

ČENTÉŠ, J. et al.: *Trestný poriadok I. § 1 – 195*. Bratislava : C. H. Beck, 2021.

⁸² ERIKSSON, W.: *Ordföranden: Nämndemän bör säkerhetsprövas – risk för påverkansförsök*. [online]. Publikované 15. 02. 2024. DagensJuridik. [cit. 2025-03-24]. Dostupné na:
<<https://www.dagensjuridik.se/nyheter/ordforanden-namndeman-bor-sakerhetsprovas-risk-for-paverkansforsok/>>.

DÄUBLER, W.: *Sicherheitsüberprüfungsgesetz: SÜG. Kommentar*. Mnichov : C. H. Beck, 2019.

Dôvodová správa k návrhu skupiny poslancov NR SR na vydanie ústavného zákona, ktorým sa mení a dopĺňa Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení ústavného zákona č. 244/1998 Z. z. a ústavného zákona č. 9/1999 Z. z., II. volebné obdobie NR SR, parlamentná tlač 643.

Dôvodová správa k vládnemu návrhu zákona o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov, III. volebné obdobie, parlamentná tlač 452.

DVONČ, L. et. al.: *Morfológia slovenského jazyka*. Bratislava : Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied, 1966.

DVOŘÁK, J., CHROBÁK, J.: *Zákon o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2018.

ERIKSSON, W.: *Ordföranden: Nämndemän bör säkerhetsprövas – risk för påverkansförsök*. [online]. Publikované 15. 02. 2024. DagensJuridik. [cit. 2025-03-24]. Dostupné na: <<https://www.dagensjuridik.se/nyheter/ordforanden-namndeman-bor-sakerhetsprovas-risk-for-paverkansforsok/>>.

Gesetz über die Voraussetzungen und das Verfahren von Sicherheitsüberprüfungen des Bundes. BGBl. I S. 867. Dostupné na: <https://www.gesetze-im-internet.de/s_g/BJNR086700994.html>.

IVOR, I. – POLÁK, P. – ZÁHORA, J.: *Trestné právo procesné II. Priebeh trestného konania*. 2. vydanie. Bratislava : Wolters Kluwer SR, 2021.

KROŠLÁK, D. et al.: *Ústavné právo*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016.

KROŠLÁK, D.: *Právny štát – vývoj, princípy, mechanizmy ochrany*. 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2022.

KROŠLÁK, D.: *Teória a metodológia práva*. Bratislava : Bratislava Policy Institute, 2025.

LAJSEK, V.: *Přisedící a laický prvek v justici*. Praha : Leges, 2020.

LAJSEK, V.: *Účast laických soudců při rozhodování jako překážka spravedlivého procesu?* In: *Sudcovské rozhodovanie. Záruky a prekážky spravodlivého procesu*. Zostavil Tomáš Gábriš. Bratislava : Wolters Kluwer, 2018, s. 182 – 195.

Nález ÚS ČR z 29. 9. 2020, sp. zn. III. ÚS 22/20.

Nález ÚS SR z 12. 1. 2017, sp. zn. II. ÚS 577/2015.

Nález ÚS SR z 20. 5. 2009, sp. zn. PL. ÚS 17/08.

Nález ÚS SR z 30. 1. 2019, sp. zn. PL. ÚS 21/2014.

Nález ÚS SR z 31. 5. 2017, sp. zn. PL. ÚS 7/2017.

Nález ÚS SR zo 14. 6. 2024, sp. zn. PL. ÚS 2/2023.

Obžaloba prokurátora Krajskej prokuratúry Bratislava z 27. 11. 2000 podaná na obv. Ing. Ivanovi Lexovi, JUDr. G. V., CSc., Mgr. R. B., JUDr. M. L., P. S., R. K., I. K., Mgr. M. H., Ing. L. K., Ing. M. L., M. Š., J. Z. a I. M.

Odlišné stanovisko sudcov ÚS SR k nálezu sp. zn. PL. ÚS 17/08 z 20. 5. 2009.

Odlišné stanovisko ústavného sudcu Radovana Suchánka k nálezu Ústavného súdu ČR zo 6. 9. 2016, sp. zn. II. ÚS 3383/14.

Odpoveď Mestského súdu Bratislava I z 21. 2. 2025, č. k.: 1SprI/15/2025.

Odpoveď Národného bezpečnostného úradu (ČR) z 2. 2. 2023, č. k.: 1002/2023-NBÚ/80.

Odpoveď Okresného súdu Banská Bystrica z 25. 2. 2025, č. k.: 1SprI/51/25.

PIOVARTSY, M. – MANDZÁK, M.: *(Ne)súladnosť disciplinárnych senátov s právom na nezávislý súd*. [online]. Právne listy. Publikované 31. 01. 2023. [cit. 2025-05-29]. Dostupné na: <<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a1178--ne-suladnost-disciplinarnych->>.

Prípis Mestského súdu Košice z 25. 02. 2025, č. k.: 1SprI/26/2025.

Prípis Okresného súdu Trnava z 25. 02. 2025, č. k.: 1SprI/25/2025.

PRUSÁK, J.: *Teória práva*. Žilina : Absynt (Kalligram), 2023.

Rozsudok ESLP z 13. 4. 2006, *Fedotova proti Rusku*, číslo sťažnosti 73225/01.

Rozsudok ESLP z 23. 4. 2009, *Moskovets proti Rusku*, číslo sťažnosti 14370/03.

Rozsudok ESLP zo 4. 3. 2003, *Posokhov proti Rusku*, číslo sťažnosti 63486/00.

Rozvrhu práce Mestského súdu Košice na rok 2025.

SCHENKE, W. – GRAULICH, K. – RUTHIG, J.: *Sicherheitsrecht des Bundes. BPolG. BKAG. ATDG. BVerfSchG. BNDG. VereinsG.* 2. vydanie. Mníchov : C. H. Beck, 2019.

ŠIMÍČKOVÁ, J.: *Predseda súdu David Lindtner otvorene kritizuje: Je to socialistický prežitok*. [online]. Publikované 02. 07. 2019. [cit. 2025-03-26]. Dostupné na: <<https://plus7dni.pluska.sk/domov/predseda-sudu-david-lindtner-otvorene-kritizuje-je-to-socialisticky-prezitok>>.

Ustawa z dnia 5 sierpnia 2010 r. o ochronie informacji niejawnych. Dz. U. 2010 Nr 182 poz. 1228. Dostupné na: <<https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20101821228>>.

Uznesenie Mestského súdu Bratislava I z 12. 2. 2025, sp. zn. (8T) 5T/14/2000.

VARGA, V.: *Prisediaci – ozajstná porota alebo zbytočná prekážka plynulosti trestného konania*. [online]. Právne listy. Publikované 03. 06. 2016. [cit. 2025-03-26]. Dostupné na: <<https://www.pravnelisty.sk/clanky/a496-prisediaci-ozajstna-porota-alebo-zbytocna-prekazka-plynulosti-trestneho-konania>>.

ZÁHORA, J. et al.: *Trestný poriadok. Komentár. Zväzok I.* 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2023.

ZÁHORA, J. et al.: *Trestný poriadok. Komentár. Zväzok II.* 1. vydanie. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2023.

Zákon č. 100/1996 Z. z. o ochrane štátneho tajomstva, služobného tajomstva, o šifrovej ochrane informácií a o zmene a doplnení Trestného zákona v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním (trestní řád). Dostupné na: <<https://www.e-sbirka.cz/sb/1961/141>>.

Zákon č. 215/2004 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 241/2001 Z. z. o ochrane utajovaných skutočností a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

Zákon č. 36/1964 Zb. o organizácii súdov a o voľbách sudcov.

Zákon č. 385/2000 Z. z. o sudcoch a prísediacich a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 412/2005 Sb. o ochraně utajovaných informací a o bezpečnostní způsobilosti. Dostupné na: <<https://www.e-sbirka.cz/sb/2005/412>>.

Zákon č. 432/2021 Z. z. o disciplinárnom poriadku Najvyššieho správneho súdu Slovenskej republiky a o zmene a doplnení niektorých zákonov (disciplinárny súdny poriadok).

Zákon č. 6/2002 Sb. o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích). Dostupné na: <<https://www.e-sbirka.cz/sb/2002/6>>.

Zákon č. 757/2004 Z. z. o súdoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.